

FELMEGYÜNK REZSŐHÖZ

Felmegyünk Rezsőhöz – mondta Cyprian. A Váci után bandukoltunk 1988 tavaszán, elit értelmiségi hetilap munkatársai, jól öltözött emberek között; mint két... (Cyprian lemondóan trágár hasonlatát nem idézem; nem sejtettük, mi jön még). Akkoriban irodalmi szerkesztő voltam (könyvrovat), erős kánonfelforgató hajlamokkal, s az volt Csajka is (a prózarovat alvezére Kardos G. György mellett). Nagyon tetszett végletekig rövidített listája a komolyan vehető kortárs magyar költőkről – Keszthelyi Rezső rajt’ volt.

Addig kétféle költőt ismertem. Az egyik távoli, begubózó, inkább depressziós, olyan, aki levélben érintkezik a szerkesztősséggel (van ilyen barátom). A másik extrovertált, barátkozós, inkább mániás, aki nagy peckesen vagy provokatívan furcsákat beszél különféle kocsmákban. A férfi, aki a szerény belvárosi lakásban fogadott, nem tartozott egyik kategóriába sem. Nem volt olyan, mint egy költő. Semmi megszenvedett fölény, semmi tapsra váró szellemesség, semmi nyilvánlatkoztatás. Velem szemben udvariasan gyanakvó, az egész világgal szemben halak, de könyörtelenül kritikus.

Halk. Az akkor ötvenes éveiben járó Keszthelyi Rezső éppen a meghallhatóság határán beszélt. Ilyen irodalmárral addig nem találkoztam. Úgy kellett figyelni a kimondott sza-

vaira, ahogy az ember verset olvas. Valami elhangzik, önmagát is jelenti, és többet is. Felszíni jelentés, belső szerkezet, lényeg. További beszélgetéseink során jöttem rá, hogy ezt az irodalmi magatartást – ha az „attitűd” szót használnám, a kényes szerkesztő alighanem kigúnyolna – nem lehet hangosabban beszédre fordítani, mert azzal önmagának mondana ellent.

Akár a való világról, akár az irodalomról beszél, a hitványságtól való irtózás hatja át minden személyes mondatát. A műveibe ez már nem jut el: ott egy hitványságtól megtisztított világ van. De mint szerkesztő és szóbeli kritikus, így dolgozik. „Bele kellett tenni a Szép versekbe, de így legalább mindenki látja, milyen pocsek verseket ír – mondta egy politikai okból ajnározott költőről. – Nézd meg. Ilyen nincs.” – Kevesen látták, hogy milyen pocsek, és még kevesebben, hogy ez nem irodalom a hitványságmentes mérce szerint; de Rezsőnek megvolt az elégtétele.

Ami a való világot illeti, politizálni ugyan politizáltunk, ezek személyes adatok, de a lényeg nem is a szereplőkről mondott ítélet, hanem a tökély mint viszonyítási pont. Nagyon sokáig nem beszélünk ötvenhatról. „Az első nap csodálatos volt. Az idő is nagyon szép. Egy *katonatiszt* ment mellettem. (A hangsúly elegendő a helyzet leírására. – Sz. J.) Az ablakba kitétték a zászlókat, kilógatták a szőnyegeket. Az első nap egy csoda volt. Aztán a magyarok megint magyarok lettek.”

A tökély. Itt nem tudok kikerekített esszét írni a költészetéről, de Tandori 1997-es közlése, hogy Keszthelyi Rezső „a mai mezőnyben az abszolút költő”, ma is érvényes. Vagy ahogy a néhai Antal Juszuf mondta: mikor megvette egy antikváriumban a *Vonalak kertjét* – pár évvel azelőtt lehetett, hogy Cyprianal felmentünk hozzá –, megnyugodott: „Van még költészet Magyarországon.” A hitványságtól megtisztított világról ilyen verseket lehet írni: az emberi kapcsolatok a mélyszerkezetre egyszerűsödnek – vagy talán bonyolódhatnak –, ilyenkor derül ki, mennyire nehéz az *én* és a *te* legelemibb kölcsönhatásait megfogalmazni. A nyelvből eltűnik minden, amit lustaságból „szokás”, „illik” mondani, a név-

Szkárosi Endre

GOOD GUMI

Keszthelyi Rezsőnek

good gumi vese nuku
anya csavar bele tabu
hihet étlen buta tahó
bele butik tuti kamu
cudar anyu tapi nyista
elég pikáns honi baba
srég a rendszer de jó a bugi
csupa ruszki hol a karod
mi a manó vágod ésszel
most az egyszer mi a menő
hol a zse
merre de merre de merre
ki a macska ha ott a karod
izom a gyú bukva totál
hát és – kotorj bele
good bugyi kamu nuku
alles anyád topis alak
lóg az öcskös baró suli
ki a tököm ez a pali
hozz lét – nincsen balhé
good gumi puszi ciki
cumi nyista
bele mered a homályba
mégsem eredsz a nyomába

mások és a viszonzások főnevesednek, a kapcsolatok dolgokká válnak, a dolgok kapcsolatokká. Gondolat és cselekvés között nincs különbség. A világból az marad meg, ami teljesen tiszta, és szükséges: a kövek, a víz, a fák, a leanderek, a nyugalomhoz képest a rebbenések, tiszta koordináták között a gondolatcselekvés. A beszéd origója: a római nulla.

Ha szabad ezzel büszkélkednem, van némi szerepe a prózasovinizmusomnak abban, hogy a húsz évvel ezelőtti állapothoz képest Keszthelyi Rezső már nemcsak abszolút költő, hanem abszolút prózaíró is. Elég sokat győzködtem, hogy forduljon a „magasabb rendű műfajok” felé (dupla önirónia). És így

ír sorozatban remekműveket az időről, a múlásról és visszatérésről az időből kivont, zenei prózanyelven, két századfordulót és legalább három kultúrát – a magyart, a hajdani osztrákot és a franciát – egyesítő stílusban, megint csak a tökélyig nem nyugodva.

Magyarországon rettentően nehéz elismert irodalmi személyiséggé válni úgy, hogy valaki a műveiben egyáltalán nem politizál; hiszen az a hitványság tudomásul vételét jelentené.

Rettentően nehéz elismert irodalmi személyiséggé válni úgy, hogy valaki nem tartozik nemzedékhez, iskolához, csapathoz, baráti társasághoz, brancshoz. Kétségtelen előny, hogy az embert támogatják, emlegetik, *együtt* emlegetik; hátránya, hogy az ember kénytelen olyanokkal is közösséget vállalni, akikben kényes műszereivel észleli a hitványságot.

Rettentően nehéz úgy közismertté, sokat emlegetett névvé válni, hogy valaki, legalább is a célokban, nem adja a tökélynél alább, és nem törődik azzal, hogy kedves vagy ismerős legyen.

Rettentően nehéz kibírni, hogy valaki ne tegye meg mindezeket az engedményeket, legyőzze a közvetlen, azonnali jutalom iránti vágyát. Hogy ne akarjon elismerést azoktól, akiket nem ismer el, hogy adjon, egyoldalúan, és ne akarjon semmit cserébe, ne tegyen a művén kívül vagy belül semmit csak azért, hogy válasz érkezzék.

Mondom, mindez Magyarországon van így. Nem ismerek minden irodalmi életet, de ahol nagyobb a közösség, ott mások a művön kívüli-belüli rásegítés módjai; nagyobb nyelvek irodalmában talán könnyebben érvényesül a tökély az önmenedzselés egyéb technikái nélkül; magányos alkotók könnyebben válnak híressé.

Keszthelyi Rezsőt hihetetlen mértékben kerülték a formális elismerések, és hihetetlen állóképességgel kerülte a formális elismerést. Esélyes volt a *legjobbságra*, de „titkos favorit” – ahogyan egy kiadója mondta. Kultusza volt a legjobb és a gyarlóbbak között is. Győzött – mondhatnánk, amennyiben a győzelem az önmagához és a talentumához való hűséget jelenti, s azt, hogy vannak értők, és *tudják* mindezt.